



Asumisen tekoja.

Laatukriteerit asumisen
arviointiin ja kehittämiseen

Asumisen tekoja.

Laatukriteerit asumisen
arviointiin ja kehittämiseen



Asumisen laatukriteerit antavat ohjeita vammaisten ihmisten asumisen arviointiin ja kehittämiseen. Lähtökohtana vammaisten ihmisten asumiselle toimii yhdenvertaisuus muiden ihmisten kanssa. Tämä edellyttää tekoja, jotka edistävät vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista yhtäläisesti muiden ihmisten kanssa.

Laadun arvioinnin ja siihen liittyvän asumisen kehittämisen perustana ovat ihmis-oikeudet ja niitä linjaava YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista. Keskeisesti vaikuttavia asioita ovat mahdollisuus asua ja osallistua yhteiskuntaan ja yhteisöön muiden ihmisten tavoin. Näiden tulee toteutua henkilön itse valitsemalla tavalla. Asumista ja osallistumista tukevilla palveluilla edistetään myös yhdenvertaisuutta.

Asumisen laatukriteerit on laadittu Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnassa (KVANK), joka on kehitysvamma-alan järjestöjen ja julkisten toimijoiden yhteistyöverkosto.

Keskeiset periaatteet

Tavallinen asuminen sekä mahdollisuus päättää omaa elämää koskevista asioista vahvistavat yhdenvertaisuutta. Oikeus päättää omasta asumisesta edellyttää, että henkilö voi itse valita asuinpaikkansa sekä päättää asuuko yksin vai yhdessä muiden kanssa. Vamma ei velvoita henkilöä muista ihmisistä erillisiin asumisratkaisuihin tai asumiseen muiden vammaisten kanssa.

Tavallisella asumisella tarkoitetaan asumista omia asumistarpeita ja -toiveita vastaavassa asunnossa, joka sijaitsee tavallisella asuinalueella. Vaihtoehtoina voivat olla esimerkiksi asuminen omassa asunnossa, pienessä asuntoryhmässä tai perhekodissa. Asuinkiinteistössä voi olla myös yhteisessä käytössä olevia asukastiloja.

Asumiseen saatava apu ja tuki mahdollistavat vammaisen henkilön asumisen omassa kodissa sekä osallistumisen muiden ihmisten tavoin. Palvelut ja tuki suunnitellaan yksilöllisesti henkilön toiveiden

ja tarpeiden mukaan. Oikeus tehdä omaa elämää koskevia valintoja ja päätöksiä edellyttää, että henkilöllä on vaihtoehtoja. Niistä tulee olla saatavilla tietoa henkilön ymmärtämällä tavalla. Lisäksi henkilöllä tulee olla käytettävissä puolueetonta tukea valintojen ja päätösten tekemiseen.

Tavallisella asumisella ja sitä tukevilla palveluilla vähennetään eriarvoisuutta. Eriarvoisuutta aiheuttavat vammaisten ihmisten asumisvaihtoehtojen puute ja joustamattomat palvelut, jotka voivat johtaa asumiseen laitospaikoissa ja erityisryhmittäin muodostettavissa suurissa asuntokeskityksissä.

Laatukriteerit ja asumisen arviointi

Asumisen laatukriteereissä arvioinnin lähtökohtana ovat palveluiden lopputulemat eli vaikutukset henkilön elämään. Henkilön oikeus päättää omaa asumista ja elämää koskevista asioista edellyttää, että vaikutuksia tarkastellaan henkilön omasta näkökulmasta. Asumista tarkastellaan hyvinvointiin liittyvänä kokonaisuutena, joka on yhteydessä elämän osa-alueisiin. Laatukriteerit mahdollistavat palvelujen vertailun niihin liittyvien vaikutusten näkökulmasta ja antavat suuntaa asumisen ja sitä tukevien palvelujen kehittämiseksi.

Laatukriteereitä on yhdeksän, jotka esitellään tarkemmin ja avataan jäljempänä olevassa taulukossa.¹ Kriteerit ovat 1) henkilö asuu omassa kodissa tavallisella asuinalueella 2) hän tekee valintoja ja käyttää valtaa arjessaan ja 3) osallistuu yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan, 4) hänellä on merkityksellisiä ihmissuhteita sekä 5) mahdollisuus kehittymiseen, 6) hänellä on arvostettuja sosiaalisia rooleja, 7) hänellä on hyvä elämänlaatu ja hyvinvointi, 8) hän saa tukea

1 Kriteerien laatimisen pohjana on toiminut irlantilaisen NDA:n (The National Disability Authority) luoma kehikko palveluiden vaikutusten arvioimiseksi. Kehikkoa on muokattu ja täydennetty KVANKissa. (NDA paper on outcomes for disability services – May 2016, <http://nda.ie/nda-files/NDA-Paper-on-Outcomes-for-Disability-Services-May-20161.pdf>)

terveyden ylläpitämiseen ja edistämiseen sekä 9) on turvassa ja kokee turvallisuutta.

Kriteerin arviointialueet on kuvattu jäljempänä esiteltävän taulukon keskeisessä sarakkeessa. Taulukon oikeanpuoleinen sarake ilmaisee kriteeriin liittyvät YK:n vammaissopimuksen artiklat. Kriteerillä olevassa sarakkeessa on kuvaus arviointialueiden sisällöistä.

Laadun arvioinnin avuksi on laadittu asumisen sanasto, jossa keskeiset käsitteet on määritelty palveluja käyttävän henkilön näkökulmasta. Sanaston löydät Asumisen tekoja -verkkosivujen kohdasta Sanasto (<https://verneri.net/asumisen-tekoja/sanasto/>). ■



Asumisen laatukriteerit

1. ASUMINEN YHTEISÖSSÄ

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilö asuu omassa kodissa tavallisella asuinalueella.	<ul style="list-style-type: none"> » Tavallinen asuminen » Tarpeenmukainen asunto » Voi valita kenen kanssa asuu » Voi hallinnoida omaa kotiaan » Henkilökohtainen omaisuus » Yksityisyys » Mahdollisuus perhe-elämään » Itsenäisyyttä tukeva teknologia ja apuvälineet 	Artiklat 18, 19, 22, 23

Arviointialueen kuvaus

Henkilö asuu omassa kodissa tavallisella asuinalueella.

Henkilö päättää itse kotiaan koskevista asioista. Hänellä on mahdollisuus itse valita asuinpaikkansa, asuimuotoonsa ja se, kenen kanssa asuu. Tämä edellyttää vaihtoehtojen olemassa oloa ja myös tavalliseen asuntokantaan sijoitettavia asuntoja. Henkilöä ei veloiteta käyttämään sellaista asumisjärjestelyä mitä hän ei halua. Halutessaan hän voi muuttaa ja vaihtaa paikkakuntaa. Asumisensa tueksi hän saa tarpeidensa mukaisia asumisen tukipalveluja ja henkilökohtaista apua.

Sanasto: koti, asunto, yhteisö, tarve

2. VALINTA JA VALTA

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilö tekee valintoja ja käyttää valtaa arjessaan.	<ul style="list-style-type: none"> » Valinta ja siihen liittyvät vaihtoehdot » Pienet ja suuret päätökset » Saavutettava tieto » Tuettu päätöksenteko » Henkilökohtaiset rutiinit ja omista tarpeista päättäminen » Positiivinen riskinotto » Kunnioittava kohtaaminen 	Artiklat 12, 14, 21, 29

Arviointialueen kuvaus

Henkilö tekee omia valintoja ja päätöksiä arjessaan.

Tietoa vaihtoehtoista ja palveluista on saatavilla ymmärrettävässä ja saavutettavassa muodossa. Henkilö saa tukea tiedon vastaanottamiseen ja käsittelyyn. Hän saa tukea oman mielipiteen ja tahdon muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Henkilö voi valita kuka häntä tukee päätöksenteossa. Hän saa tukea siinä, että hän ymmärtää päätöksensä seuraukset ja vaikutukset elämäänsä.

Sanasto: tuettu päätöksenteko, osallisuus, saavutettavuus, lähi-ihminen

3. SOSIAALINEN LIITTYMINEN JA KANSALAISTOIMINTAAN OSALLISTUMINEN

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilö osallistuu yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan.	<ul style="list-style-type: none"> » Itselle mielekäs/ tärkeä tekeminen » Osallistuminen yhteisiin aktiviteetteihin » Kansalaistoiminta » Liikkuminen yhteisössä (tiedollinen saavutettavuus/liikkumisen esteettömyys) » Kommunikaatiota tukeva teknologia ja apuvälineet 	Artiklat 18, 19, 20, 21, 29, 30

Arviointialueen kuvaus

Henkilö osallistuu yhteisön ja yhteiskunnan toimintaan.

Henkilö saa tukea osallistumiseensa sekä tarvittaessa myös kiinnostuksensa kohteiden selvittämiseen. Hän osallistuu halutessaan itselle tärkeään tekemiseen yhteisössä (esim. asukastoiminta, kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminta, uskonnollisten yhteisöjen toiminta, vapaaehtoistyö, järjestö- ja yhdistystoiminta). Hänellä on kontakteja myös muihin kuin vammaisiin ihmisiin, jotka ovat kiinnostuneita samoista asioista ja toiminnasta. Osallistuessaan henkilö vaikuttaa yhteisiin asioihin ja tekee asioita yhteisönsä hyväksi. Osallistuminen ja liikkuminen yhteisössä edellyttävät esteetöntä lähiympäristöä ja sen tiedollista saavutettavuutta.

Sanasto: yhteisö, osallisuus, henkilökohtainen tuki

4. HENKILÖKOHTAISET IHMISSUHTEET

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilöllä on merkityksellisiä ihmissuhteita.	<ul style="list-style-type: none"> » Itselle tärkeät ihmissuhteet ja niistä päättäminen » Parisuhde ja perhe-elämä » Ystävyyssuhteet 	Artiklat 22, 23

Arviointialueen kuvaus

Henkilöllä on merkityksellisiä ihmissuhteita.

Henkilö päättää itse itselleen tärkeistä ihmissuhteista ja hän voi kokea yhteenkuuluvuutta ja kiintymystä näissä suhteissaan. Hänellä on mahdollisuus parisuhteeseen ja perheen perustamiseen sekä perhe-elämään. Hänellä on käytettävissään tukea ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen sekä niihin liittyvien taitojen oppimiseen ja kokemusten kartuttamiseen.

Sanasto: lähi-ihminen, yhteisö, henkilökohtainen kehittyminen

5. KOULUTUS JA HENKILÖKOHTAINEN KEHITYMINEN

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilöllä on mahdollisuus kehittymiseen.	<ul style="list-style-type: none"> » Vahvuudet ja voimavarat » Koulutus ja opiskelu » Kansalaistaidot » Henkilökohtaiset tavoitteet lyhyellä ja pitkällä aikavälillä » Oppimista tukeva teknologia ja muut apuvälineet 	Artiklat 24, 27, 30

Arviointialueen kuvaus

Henkilöllä on mahdollisuus kehittymiseen.

Henkilöllä on mahdollisuus vahvuksiensa ja voimavarojensa löytämiseen ja käyttämiseen sekä käytössään tähän liittyvää tukea. Vahvuudet ja voimavarat toimivat yksilöllisen tuen suunnittelun perustana. Henkilö voi valita koulutuksensa ja kehittää itseään toiveidensa mukaisesti, ja hän saa tähän tukea. Hänellä on käytettävissään tukea henkilökohtaisten tavoitteiden asettamiseen ja saavuttamiseen sekä mahdollisuus kokeilla, onnistua ja epäonnistua.

Sanasto: henkilökohtainen kehittyminen, vahvuudet, henkilökohtainen tuki

6. ARVOSTETUT SOSIAALISET ROOLIT

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilöllä on arvostettuja sosiaalisia rooleja.	<ul style="list-style-type: none"> » Työelämä ja palkkatyö » Järjestö- ja vapaaehtoistoiminta » Kokemusasiantuntijuus » Osallistuminen yhteisen/ muiden hyvän edistämiseen 	Artiklat 18, 19, 24, 27, 29, 30

Arviointialueen kuvaus

Henkilöllä on arvostettuja sosiaalisia rooleja.

Henkilöllä on rooleja, joissa hän saa kokea itsensä tärkeäksi ja tarpeelliseksi. Henkilön osaaminen tunnustetaan ja tunnustetaan. Hänellä on rooleja, joiden kautta hän voi osallistua yhteisöjensä kehittämiseen. Henkilö saa tukea rooleissa toimimiseen, kuten esimerkiksi palkkatyön hakemiseen ja tekemiseen, vapaaehtoistyöhön, yhdistys- tai muuhun toimintaan. Tarvitessaan hän saa tukea itselleen mielekkäiden roolien löytämiseen.

Sanasto: yhteisö, osallisuus, tuettu päätöksenteko

7. ELÄMÄNLAATU

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilöllä on hyvä elämänlaatu ja hyvinvointi.	<ul style="list-style-type: none"> » Elämään tyytyväisyys » Itselle tärkeät asiat » Koettu hyvinvointi » Elämäntilanteiden muutokset 	Artiklat 22, 23, 25, 28, 30

Arviointialueen kuvaus

Henkilö kokee elämänlaatunsa hyväksi.

Henkilön oma kokemus hyvinvoinnista ja elämänlaadusta on ensisijainen. Henkilön elämä koostuu hänelle tärkeistä asioista. Hänellä on ja hän tekee elämässään asioita, jotka tekevät hänet onnelliseksi. Hän tapaa henkilöitä, joita hän haluaa ja voi kokea itsensä arvostetuksi ja tärkeäksi. Hänellä on käytössään tukea unelmien muodostamiseen ja tavoitteluun.

Linkki sanastoon: elämänlaatu, osallisuus, tarpeet

8. TERVEYS JA HYVINVOINTI

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artiklat
Henkilöllä on mahdollisuus saavuttaa paras mahdollinen terveys.	<ul style="list-style-type: none"> » Psykososiaalinen hyvinvointi » Terveiden edistäminen » Tiedon saanti omaan hyvinvointiin liittyvissä asioissa » Ennaltaehkäisevä tuki » Seksuaalisuus 	Artiklat 20, 21, 22, 25, 26

Arviointialueen kuvaus

Henkilö saa tukea terveytensä ylläpitämiseen ja edistämiseen.

Terveys muodostuu fyysisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista ja niihin liittyvien tarpeiden toteutumisesta. Henkilön terveyteen liittyvät tarpeet ovat yksilöllisiä. Hän saa omaa terveyttään koskevaa tietoa sekä tukea terveytensä ylläpitämiseen ja edistämiseen. Hänellä on mahdollisuus terveytensä ylläpitämiseen ja edistämiseen omien mieltymystensä mukaisesti liikunnalla ja ravinnolla. Henkilön kokemus sukupuolesta ja seksuaalisuus toteutuvat hänen valitsemallaan tavalla. Hänellä on käytettävissään tietoa ja välineitä terveytensä ylläpitämiseen ja edistämiseen.

Sanasto: elämänlaatu, tuettu päätöksenteko, tarpeet

9. TURVASSA JA TURVALLISUUS

Palvelujen vaikutukset henkilön elämään	Arviointialueet	Vammaissopimuksen artikkelit
Henkilö on turvassa ja kokee turvallisuutta.	<ul style="list-style-type: none">» Turva» Turvallisuus ja jatkuvuus» Henkilöä arvostetaan ja häntä kuunnellaan» Henkilö on vapaa hyväksikäytöstä ja kaltoinkohtelusta	Artikkelit 12, 14, 16, 17

Arviointialueen kuvaus

Henkilö on turvassa ja kokee turvallisuutta.

Henkilöllä on ihmisiä, joiden kanssa hän kokee molemminpuolista luottamusta. Häntä kohdellaan arvostavasti ja hän kokee tulevansa kuulluksi. Häneen ei kohdistu ruumiillista eikä henkistä väkivaltaa, kaltoinkohtelua tai hyväksikäyttöä. Henkilön talous ei ole uhattuna. Henkilön elämän ja arjen sujuminen sekä sen edellyttämä tuki eivät ole uhattuna, vaan hän kokee niissä jatkuvuutta.

Sanasto: elämänlaatu, tuettu päätöksenteko, tarpeet

KVANK Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta

TYÖRYHMÄ

- Susanna Hintsala** | Kehitysvammaliitto, puheenjohtaja
- Susanna Rieppo** | Kehitysvammaliitto
- Laura Päiväpuro** | Kehitysvammaliitto
- Jutta Keski-Korhonen** | Kehitysvammaisten Tukiliitto
- Kari Vuorenpää** | Kehitysvammaisten Tukiliitto
- Kirsi Konola** | Kehitysvammaisten Palvelusäätiö
- Maarit Aalto** | ASPA-säätiö
- Milla Ilonen** | ASPA-säätiö
- Susanne Tuure** | FDUV
- Nina Normann** | FDUV
- Päivi Lauri** | Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
- Pirjo Roinesalo** | Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri
- Anne Kontro** | Vaalijalan kuntayhtymä
- Heli Malkki** | Vaalijalan kuntayhtymä
- Minna Halme** | Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä
- Gunveig Söderbacka** | Kårkulla samkommun

Asumisen **tekoja**

Tukea
yhdenvertaiseen
asumiseen

